

Katarzyna Parzych-Blakiewicz*
UWM, Olsztyn

PERSONALISTYCZNE PODSTAWY HUMANIZMU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO. ZARYS PROBLEMATYKI

Humanizm chrześcijański określa postawę poznawczą i praktyczną. Istotne jest tu zwrócenie uwagi na zrównoważenie twórczości kulturowej ze wspólnotową. Przeakcentowanie jednego wymiaru wprowadza dysproporcje w relacje społeczne i kulturowe, powodując zagubienie w nadmiarze jednego oraz szkody z powodu deficytu drugiego. W tym zakresie humanizm chrześcijański jawi się jako postawa badawcza w odniesieniu do dynamiki przemian w strukturach społecznych i gospodarczych.

Humanizm chrześcijański jest pojęciem nawiązującym do oświeceniowej idei postępu i rozwoju cywilizacji. Nauczanie Kościoła zwróciło jednak uwagę na negatywne skutki modernizmu, w którym zagubiła się właściwa perspektywa antropologiczna. Stąd pojawia się potrzeba, aby w ramach teologii wypracować właściwe rozumienie humanizmu chrześcijańskiego, a następnie wprowadzać go w życie indywidualne i społeczne. W niniejszym studium poszukuje się odpowiedzi na pytanie o komplementarność personalizmu i humanizmu chrześcijańskiego. Wskazanie miejsc stycznych może posłużyć w dalszej refleksji teologicznej, ukierunkowanej na odnajdywanie nowych metod ewangelizacyjnych w epoce, którą znamionuje pluralizm kulturowy, a także humanizm dezaprobujący religijną hierarchię wartości i ostatecznie ograniczający osobę ludzką w otwarciu na prawdziwie humanistyczny wymiar chrześcijaństwa.

Niniejsze refleksje opierają się na źródłach teologicznych: biblijnych i nauczaniu Kościoła. Skupiają uwagę na koncepcji humanizmu w myśli Soboru Watykańskiego II oraz nauczania papieskiego okółsoborowego. Czerpią inspiracje i koncepcje metodologiczne z personalizmu uniwersalistycznego wywodzącego się ze szkoły lubelskiej, kontynuującej myśl personalistyczną W. Granata¹ i Cz.S. Bartnika³.

* Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, ur. 1968 w Węgorzewie – adiunkt Zakładu Teologii Dogmatycznej i Fundamentalnej UWM w Olsztynie, e-mail: kaparz@uwm.edu.pl

¹ Zob. W. Granat, *Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, red. K. Guzowski, I. Szumił, Lublin 2007²; tenże, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985.

Poniższy artykuł składa się z trzech punktów: pierwszy przedstawia doświadczenie poznania teologicznego z zakresu wiedzy antropologicznej odnoszonej do współczesnej myśli humanistycznej (tj. źródła i aspekty antropologiczne w tematyce dotyczącej humanizmu chrześcijańskiego), drugi przedstawia personalizizm jako system analiz i syntez badawczych, trzeci konkluduje na temat istotnych treści humanizmu chrześcijańskiego w strukturze personalizizmu uniwersalistycznego.

ŹRÓDŁA I ASPEKTY ANTROPOLOGICZNE W TEMATYCE DOTYCZĄCEJ HUMANIZMU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

BIBLIJNE PODSTAWY HUMANIZMU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Humanizm chrześcijański przyjmuje za podstawę biblijną wizję człowieka. Obejmuje starotestamentowy i nowotestamentowy obraz człowieka. Czerpie więc z Księgi Rodzaju, zawierającej dwa opisy stworzenia człowieka i dzieje upadku moralnego, oraz z obrazu człowieka w pełni odkupionego w Jezusie Chrystusie. Biblijna koncepcja człowieka wskazuje na jego pochodzenie od Boga jako stworzenia, któremu został powierzony w posiadanie świat oraz zadanie „uprawiania” tego świata (Rdz 2,15-17). Istotnym zadaniem jest zaludnianie ziemi (Rdz 1,28). Obie te funkcje, do których został przeznaczony człowiek w zamyśle Bożym, są wypełniane na podstawie zaszczepionego w człowieku obrazu i podobieństwa Bożego, ujawniającego się w tym, że człowiek zostaje usytuowany w świecie, ale jest skierowany do ostatecznej przyszłości³. Tu również znajduje się zdolność do pamięci historycznej i patrzenia perspektywicznie – obie zdolności wyróżniają człowieka spośród innych stworzeń jako tego, który łączy początek i koniec świata. Toteż człowiek jest wpisany w Alfa i Omega istnienia rzeczywistości stworzonej – co w pełni wyraża się przez człowieczeństwo Pierworodnego Syna Bożego: „On jest obrazem Boga niewidzialnego. Pierworodnym wszelkiego stworzenia, bo w Nim zostało wszystko stworzone: i to, co w niebie, i to, co na ziemi, co widzialne i niewidzialne” (Kol 1,15-16); „Jam jest Alfa i Omega, początek i koniec” (Ap 21,6)⁴.

² Cz.S. Bartnik, *Personalizm*, Lublin 2000²; tenże, *Szkice do systemu personalizmu*, Lublin 2006.

³ Na temat chrześcijańskiej koncepcji osoby ludzkiej w ujęciu eschatologicznym zob.: J. Buxakowski, *Wieczność i człowiek*, Pelplin 2001, s. 11-26; A. Nossol, *Teologia bliższa życiu. Wpływ teologii na egzystencję chrześcijańską*, Opole 1984, s. 209.

⁴ Kol 1,15-16 – wskazuje na preegzystencję Chrystusa i z tym związaną Jego zwierzchność nad całym stworzeniem, wynikającą z *arche*, stanowiącego początek i fundament stworzenia. Zob. *Katolicki komentarz biblijny*, red. R. Brown, J. Fitzmyer, R. Murphy, red. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 1414. Chrystus nazwany Alfą i Omegą oznacza „nowy” – początek stworzenia, które zostaje odnowione po przeminięciu doczesności – zob. *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, red. W. Farmer i in., red. wyd. pol. W. Chrostowski i in., Warszawa 2001², s. 1702.

HUMANIZM CHRZEŚCIJAŃSKI W NAUCZANIU KOŚCIOŁA XX WIEKU

Zagadnienie humanizmu chrześcijańskiego rozwija się w refleksji Kościoła XX wieku wokół następujących aspektów: dobro społeczne w zakresie obowiązków religijnych, godność osoby ludzkiej na podstawie paradygmatu teologalnego, rozwój człowieczeństwa wśród wartości ewangelicznych, humanizm chrześcijański jako aktywność chrześcijan w świecie, humanizm chrześcijański jako najbardziej właściwy sposób na godne doczesne życie człowieka.

Dobro społeczne w zakresie obowiązków religijnych

Nauczanie papieskie, począwszy od Leona XIII, zwraca uwagę na odpowiedzialność chrześcijańską za dobro społeczne.

Papieże epoki Vaticanum II podejmują kierunek zasygnalizowany przez Leona XIII, stopniowo kreśląc kontury chrześcijańskiej koncepcji humanizmu. W encyklice *Rerum novarum* (15 V 1891) autor podniósł problem właściwego wykorzystania potencjału ludzkiego w rozwoju cywilizacji i kultury, opartego na zagwarantowaniu ochrony dóbr pracowników. Zwrócił tym samym baczniejszą uwagę teologii na problemy życia doczesnego. Od tego czasu rozwija się w teologii nauczanie społeczne skupione na poszukiwaniu związków i zależności między treścią Bożego Objawienia o człowieku, jako obrazie i podobieństwie Bożym, a potrzebami współczesnej kultury i cywilizacji związanymi z dynamiczną przemianą gospodarczą, polityczną i społeczną zachodzącą w kulturze globalnej. Wynikające z nauczania papieskiego założenie humanizmu chrześcijańskiego wskazuje na wizję życia ludzkiego doczesnego, którego sens – tj. zasadnicza wartość – ujawnia się w odnajdywaniu i umacnianiu harmonii natury i łaski w ludzkiej historii.

Godność osoby ludzkiej na podstawie paradygmatu teologalnego

Sobór Watykański II przedstawił treści określające godność osoby ludzkiej. Jako fundament godności osobowej człowieka przyjął pochodzenie osoby ludzkiej od Boga (KDK 12). Wskazał czyn zbawczy Jezusa Chrystusa jako zachowujący i odnawiający godność osobową (KDK 22). Z osobowym charakterem istnienia ludzkiego związał sens kultury, określając, że jest ona pochodną godności osobowej człowieka ujawnianej w skutkach aktywności ludzkiej w świecie (KDK 34, 35, 55). Kultura wytworzona przez człowieka jest naznaczona skutkami grzechu i w tym zakresie utrudnia lub uniemożliwia zachowanie szacunku dla godności osobowej człowieka, prowadząc do wytworzenia humanizmu „czysto ziemskiego” (KDK 37, 56). Toteż soborowa koncepcja zakłada, że kultura wytworzona przez człowieka powinna być ukierunkowana na pomnażanie i zachowanie ludzkiego dobra w skali indywidualnej i powszechnej. Ponadto zwraca uwagę na kulturotwórcze znaczenie wartości chrześcijańskich, które umożliwiają powstanie kultury opartej na fundamencie zdrowego humanizmu (KDK 53, 57, 58).

Nauczanie soborowe o godności osoby ludzkiej daje fundamenty do budowania humanizmu, w którym ludzkość może odnaleźć pełny dostęp do prawdziwego postępu i rozwoju każdego człowieka.

Rozwój człowieczeństwa wśród wartości ewangelicznych

Jan XXIII, w zakresie dotyczącym humanizmu chrześcijańskiego, wskazał na odpowiedzialność Kościoła za dotarcie z łaską zbawienia do każdego człowieka żyjącego w charakterystycznych dla niego warunkach historycznych – społeczności, cywilizacji, kulturze⁵. Ewangelia jawi się tu jako wartość humanistyczna, przeznaczona dla każdego człowieka. Stanowi ona fundament „uporządkowania” człowieka i społeczności⁶.

Paweł VI akcentował znaczenie otwarcia chrześcijaństwa przed światem oraz wyjście Kościoła do świata z ofertą wartości ewangelicznych⁷. Wskazał tu na funkcję ewangelizacyjną dialogu zbawczego jako podstawową metodę ewangelizacyjną⁸. Humanizm chrześcijański znajduje oparcie w nauczaniu Pawła VI także w zakresie metod upowszechniania wartości ewangelicznych, które są wartościami humanistycznymi.

Humanizm chrześcijański jako aktywność chrześcijan w świecie

Jan Paweł II zwrócił uwagę na twórczą aktywność osoby ludzkiej, odnoszoną do Bożego zamysłu zbawczego i realizującą Boży plan w kulturze⁹. Akcent pada tu na odnowienie i ukształtowanie człowieczeństwa każdej osoby ludzkiej na wzór i podobieństwo człowieczeństwa Jezusa Chrystusa – Boga i człowieka doskonale wypełniającego Boski zamysł w świecie¹⁰.

Chrześcijańska aktywność w świecie oznacza osobowe i osobiste przyjęcie przez osobę ludzką perspektywy teologicznej w życiu indywidualnym i wspólnotowym. W myśli humanistycznej Jana Pawła II wyodrębniają się dwie koncepcje humanizmu – teistyczny i ateistyczny. Teistyczny oznacza uznanie Bożej nadrzędności – prymatu Boga w życiu osobistym i społecznym człowieka, ateistyczny oznacza przypisanie absolutnego prymatu autonomii ludzkiej. Znamienią dla nauczania Jana Pawła II jest myśl, że chrześcijańska aktywność w świecie wymaga stałych relacji osoby ludzkiej z Bogiem (religijna postawa zawierzenia najpełniej realizuje tę myśl). Jest wówczas budowaniem „cywilizacji miłości”, która polega na wprowadzaniu w życie codzienne wartości zawartych w Ewangelii i Dekalo-

⁵ Encyklika „*Mater et Magistra*” (15 V 1961).

⁶ Encyklika „*Pacem in terris*” (11 IV 1963).

⁷ Encyklika „*Ecclesiam suam*” (6 VIII 1964).

⁸ *Adhortacja „Evangelii nuntiandi”* (8 XII 1975).

⁹ Encykliki: „*Laborem exercens*” (14 IX 1981), „*Sollicitudo rei socialis*” (30 XII 1987), „*Centesimus annus*” (1 V 1991).

¹⁰ Encyklika „*Redemptor hominis*” (4 III 1979).

gu. Chodzi tu o zachowanie odpowiednich prymatów: osoby przed rzeczą, ducha przed materią, etyki przed techniką oraz Boga przed człowiekiem¹¹.

Humanizm chrześcijański jako jedyny sposób na godne życie doczesne człowieka, to znaczy życie w miłości

Benedykt XVI wskazuje na błędy humanizmu bez Boga. Ocenę negatywną opiera na przejawach takich humanizmów w kulturze współczesnej, które okazały się szkodliwymi dla człowieka¹². Uzasadnia przy tym, że humanizm tworzony na podstawie wartości chrześcijańskich, czyni życie ludzkie szczęśliwym i spełnionym niezależnie od warunków socjalnych i społecznych¹³. Jako istotną treść związaną z wprowadzaniem w życie humanizmu chrześcijańskiego wskazuje miłość społeczną, opierającą się w swoim rozwoju na miłości Boga do człowieka¹⁴.

OPOZYCJA DO HUMANIZMU CHRZEŚCIJAŃSKIEGO WE WSPÓŁCZESNEJ KULTURZE

Absolutyzacja autonomii ludzkiej

Chrześcijańska wizja humanizmu napotyka sprzeciw we współczesnej myśli humanistycznej, która postrzega autonomię ludzką jako dominującą wśród innych wartości, aż do jej absolutyzowania¹⁵. Humanizm chrześcijański wskazuje na błędność takiej wizji człowieka i kultury, tworzonej na podstawie tej wizji autonomii osoby oraz wskazuje na niebezpieczeństwo zagubienia się człowieka wśród wartości.

Humanizm niechrześcijański staje w opozycji do Boga rozumianego jako osoba o autorytecie władcy wobec człowieka, co miałoby zagrażać albo unicestwić ludzką autonomię (albo Bóg, albo wolny człowiek – J.P. Sartre). Eliminację Boga uzasadnia się zdobyczami myśli ludzkiej i techniki, które usprawniając ludzkie życie, niwelują potrzebę poszukiwania wsparcia w religijności¹⁶. Jest to także redukcjonistyczna wizja religii i religijności, ograniczona wyłącznie do sfery materialnej – świeckiej życia ludzkiego¹⁷.

¹¹ Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*, n. 17; por. K. Lubowicki, *Duchowość małżeńska w nauczaniu Jana Pawła II*, Kraków 2005, s. 66.

¹² *Encyklika „Caritas in veritate”* (29 VI 2009).

¹³ *Encyklika „Spe salvi”* (30 XI 2007).

¹⁴ *Encyklika „Deus Caritas est”* (25 XII 2005).

¹⁵ Jan Paweł II, *Encyklika „Centesimus annus”*, n. 41; por. M. Pokrywka, *Antropologiczne podstawy moralności małżeństwa i rodziny*, Lublin 2010, s. 38. J. Maritain odróżnia humanizm teocentryczny od antropocentrycznego. Pierwszy uznaje Boga za autorytet dla człowieka. Drugi uznaje człowieka za ostateczne centrum relatywizujące hierarchię wartości. Zob. S. Kowalczyk, *Humanizm*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, Lublin 1993, kol. 1311-1314.

¹⁶ M. Kowalczyk, *Królestwo Chrystusa drogą Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 54, 2 (2007), s. 61.

¹⁷ Cz.S. Bartnik, *Niezmiennie i zmienne w religii*, „Roczniki Teologiczne” 54, 2 (2007), s. 8.

Zaniedbania związane z odkrywaniem sensu doczesności

Niechęć do teistycznej wizji życia ludzkiego i świata wiąże się z zawężeniem spojrzenia na ludzkie życie i historię wyłącznie do granic śmierci i naturalnego końca, związanego z przemijaniem, opartym na prawach przyrody. Brakuje tu akceptacji wymiaru życia ludzkiego przekraczającego wymiar materialny, oraz uwzględnienia zasady, że oprócz przemijania charakteryzującego życie doczesne istnieje jeszcze prawo przemiany bytu ludzkiego, realizujące się w warunkach doczesnych, dotyczące płaszczyzny duchowej osoby. Spojrzenie teologiczne na bieg ludzkich dziejów każe stwierdzić, że historia zbawienia mija się z historią tworzoną na podstawie kultury zsekularyzowanej, promowanej przez humanizm niereligijny. Dzieje ludzkie, zamiast kształtować się według zamysłu zbawczego – który promuje wszelkie dobro ludzkie (tj. humanizm w prawdziwym tego słowa znaczeniu) – rozwijają się według relatywnie uformowanej hierarchii wartości, promującej dobro partykularne¹⁸.

OSOBA I PODMIOT JAKO KATEGORIA BADAWCZA

Personalizm jako system badawczy zastosowany do analiz i syntez naukowych został ukazany w koncepcji personalizmu uniwersalistycznego ks. Czesława S. Bartnika.

OSOBA JAKO POCZĄTEK, FUNDAMENT I CEL BADAWCZY¹⁹

Struktura personalistycznej metody badawczej polega na tym, że rozpoczyna się od osoby jako kwestii badawczej. Osoba jawi się tu jako podmiot poznania oraz fenomen nadający sens istnieniu i poznaniu wszelkich rzeczy. Według takiego rozumienia personalizm jest systemem integrującym wszelkie dziedziny, począwszy od przyrodniczych, poprzez techniczne, do humanistycznych.

Osoba posiada godność, to znaczy, że jest kimś wyjątkowym, niepowtarzalnym, jedynym. Jest kimś, kto wchodzi w relacje z elementami otaczającej rzeczywistości²⁰. Tylko osoba jest świadoma samej siebie i odrębności świata materialnego oraz wartości. Toteż w metodzie personalistycznej istotnym elementem jest pojmowanie osoby jako fenomenu określającego sens wszelkich badań i doświadczeń poznawczych oraz cel konstrukcji technicznych. Inaczej mówiąc: wszystko nabiera znaczenia i wartości przez osobę i ze względu na osobę.

¹⁸ Zob. K.A. Parzych-Blakiewicz, *Teologia historiozbawcza w dogmatyce polskiej XX wieku*, Olsztyn 2010, s. 275-277.

¹⁹ Opracowanie źródłowe poruszanej kwestii zob. tamże, s. 176-180.

²⁰ Zob. K. Parzych-Blakiewicz, *Człowiek i jego godność. Spojrzenie teologa*, w: *Człowiek integralny. Holistyczna wizja człowieczeństwa*, red. H. Romanowska-Łakomy, H. Kędzierska, Warszawa 2009, s. 19-27.

Osoba tworzy perspektywę badawczą przedmiotową i podmiotową. Jawi się tu jako fenomen, w którym rozgrywa się dynamika interakcji między elementami: poznawanym i tworzącym świat, wszechświat; pomiędzy kosmosem a człowiekiem jako elementem świata materialnego. Człowiek jako osoba jest mikrokosmosem w makrokosmosie. Jednak jest podmiotem, kimś świadomym swojej przynależności do świata i swojej wobec niego odrębności.

Osoba podejmuje wysiłki w zakresie poznania, ale także przemiany dostępnego jej świata. W swoim działaniu ukierunkowana jest na organizację środowiska dla ludzkiego życia, w którym spełniłaby się w swym najbardziej podmiotowym zakresie, tj. w swojej oryginalności i niepowtarzalności.

Personalizm uniwersalistyczny zakłada zatem, że wszelkie wysiłki poznawcze i badawcze podmiotu ludzkiego są przeznaczone dla osoby – ze względu na jej godność osobową.

KATEGORIA OSOBY W INTEGRACJI POZNANIA HISTORYCZNEGO I TEOLOGICZNEGO²¹

Osoba doświadcza dwóch rodzajów poznania: historycznego i teologicznego²². W historycznym chodzi o przedmiot materialny i antropologiczny, badany za pomocą metod nauk przyrodniczych, technicznych, antropologicznych (medycyna, psychologia, socjologia), historycznych. W teologicznym chodzi o przedmiot transcendentny, wykraczający poza rzeczywistość podlegającą prawom naturalnym przyrodniczym i psychospołecznym. Poznanie teologiczne, oprócz umysłu – intelektu, opiera się na otwarciu osobowym, tj. podmiotu poznającego, w kierunku przekraczającym naturalne możliwości poznawcze (zmysłowe, umysłowe). Zasadniczo zaangażowana jest tu wolna wola, kierująca ludzkim poznaniem zmysłowym i umysłowym oraz angażująca ludzkie *suppositum* do odbierania treści/informacji pochodzących ze źródeł pozahistorycznych, transcendentnych, tj. od Boga.

Integracja poznania historycznego z teologicznym jest związana z podmiotem ludzkim ze względu na to, że osoba jest takim fenomenem, który orzeka o funkcjach i cechach zbadanych elementów historycznych, ale także stwierdza istnienie oraz cechy rzeczy pozahistorycznych, niewymierzalnych.

Jako podmiot, osoba jest zdolna do uczestnictwa w wymiarze rzeczywistości, który wpływa na osobę, a także w wymiarze rzeczywistości, na który osoba ma wpływ. Dzieje się tak z tego powodu, że podmiot osobowy jest aktywny twórczo na zewnątrz osoby oraz w niej samej. Osoba zmienia świat i zmienia samą siebie zgodnie z dynamiką własnego podmiotu – tj. według ludzkiej autonomii. Integra-

²¹ Opracowanie źródłowe poruszanej kwestii zob. K.A. Parzych-Blakiewicz, *Teologia historyczbawcza*, s. 180-182.

²² Zob. J.D. Szczurek, *Poznanie świata i człowieka*, w: *Wspólnota Kościoła a jedność Europy*, red. A. Czaja, V. Kmiecik, Lublin 2006, s. 171-179.

cja poznania teologicznego z poznaniem historycznym, według systemu personalistycznego, odbywa się w ludzkim podmiocie, inspirując do twórczej aktywności osobowej w zakresie organizacji kultury i wspólnoty.

System personalistyczny służy rozwojowi wielu metod badawczych, np. metodzie personalistycznej, historiozbawczej, dialogicznej, a także humanistycznej. Nie jest to zamknięta lista metod, które mogą rozwinąć się, opierając się na tym systemie.

HUMANIZM CHRZEŚCIJAŃSKI W SYSTEMIE PERSONALISTYCZNYM

Humanizm chrześcijański określa postawę poznawczą i praktyczną. Istotne jest tu zwrócenie uwagi na zrównoważenie twórczości kulturowej ze wspólnotową. Przeakcentowanie jednego wymiaru wprowadza dysproporcje w relacje społeczne i kulturowe, powodując zagubienie w nadmiarze jednego oraz szkody z powodu deficytu drugiego. W tym zakresie humanizm chrześcijański jawi się jako postawa badawcza w odniesieniu do dynamiki przemian w strukturach społecznych i gospodarczych.

CEL POZNAWCZY I DZIAŁANIOWY

W aspekcie badawczym humanizm chrześcijański wyznacza cel poznawczy i działaniowy.

Celem poznawczym wyznaczonym przez humanizm chrześcijański jest odnawianie miejsc zdeintegrowanych, tzn. takich, w których zachodzą dysproporcje między postępem w zakresie kulturowym i wspólnotowym a założeniami antropologicznymi zbawczej koncepcji historii²³.

Cel działaniowy jest związany z realizacją postulatów wynikłych w procesie osiągnięcia celu poznawczego. Ujawnia się w przygotowaniu zadań naprawczych i profilaktycznych skierowanych na odpowiednie obszary życia społecznego, gospodarczego itp.²⁴. W zakresie praktycznym humanizm chrześcijański skupia się na dwóch aspektach: wskazywanie sensu kultury i wskazywanie wartości wspólnoty. Sens kultury aktualizuje się w życiu ludzkim poprzez wszelkie przejawy twórczości technicznej i urbanistycznej, sztuki i religii, a także przez globalną gospodarkę dobrami naturalnymi. W nim dobro osoby ludzkiej jest rozumiane

²³ Na temat zbawczej koncepcji historii i zwł. o teologii historiozbawczej ks. prof. A. Zuberbiera zob. w: K.A. Parzych-Blakiewicz, *Teologia historiozbawcza*, s. 59-85.

²⁴ Zob. np. *Kościół wobec współczesnych problemów życia gospodarczego. Społeczne dokumenty episkopatów*, red. S. Fel, J. Kupny, Lublin 2002; Z. Zieliński, *Kościół w kręgu rzeczywistości politycznej*, Lublin 2003.

indywidualnie i powszechnie. Drugi aspekt – wskazywanie wartości wspólnoty ludzkiej – odnosi się do życia w wymiarze rodzinnym, zawodowym, społecznym, narodowym i międzynarodowym, religijnym. W tym sensie na fundamentie relacji międzyosobowych celem kultury jest dostarczenie człowiekowi poczucia spełnienia osobowego w akceptacji i pożyteczności pracy.

ZAŁOŻENIA: INTEGRALNE UJĘCIE OSOBY LUDZKIEJ, EWANGELICZNA PERSPEKTYWA W UJĘCIU OSOBY LUDZKIEJ

Realizację zadania wyznaczonego przez humanizm chrześcijański umożliwia metoda badawcza opierająca się na systemie personalizmu uniwersalistycznego. Stąd należy przyjąć dwa założenia: integralne ujęcie osoby ludzkiej oraz ewangeliczną perspektywę w ujęciu osoby ludzkiej.

Najpierw chodzi o integralne spojrzenie na osobę ludzką²⁵ z uwzględnieniem wszelkich danych dostarczonych z różnych dziedzin naukowych. Na przykład współczesna myśl humanistyczna boryka się z odnalezieniem i zachowaniem zdrowych proporcji w relacjach między mężczyzną i kobietą²⁶. Humanizm chrześcijański doby współczesnej szuka zatem odpowiedzi na pytanie o sens zróżnicowania płci w człowieku. Kompetencje humanizmu chrześcijańskiego polegają tu na integracji danych uzyskanych z badań w zakresie nauk o człowieku, filozofii (personologii) i teologii (z akcentem na biblijny obraz człowieka). Odpowiedź ta akcentuje wspólnototwórczy sens podziału płci, przeciwstawiając się koncepcjom humanistycznym, promującym konsumpcjonizm, hedonizm i relatywizm moralny²⁷.

Następnie, w ramach personalizmu uniwersalistycznego, humanizm chrześcijański przygotowuje strategię działania dla chrześcijan aktywnych w życiu społecznym, gospodarczym, zawodowym, rodzinnym i religijnym. Celem tych przygotowań jest wprowadzanie w życie współczesnego pokolenia chrześcijan i niechrześcijan treści czerpanych z Ewangelii i doświadczenia wiary²⁸. Chodzi

²⁵ M. Pokrywka, *Antropologiczne podstawy*, s. 44-50.

²⁶ Zob. *Idea gender jako wyzwanie dla teologii*, red. A. Jucewicz, M. Machinek, Olsztyn 2009; M. Pokrywka, *Antropologiczne podstawy*, s. 56-66.

²⁷ Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *List o współdziałaniu mężczyzny i kobiety w Kościele i w świecie* (31 V 2004), Poznań 2005; J. Croissant, *Kobieta – kapłaństwo serca*, tłum. K. Kubaszczyk, Poznań 2003; D. Opozda, *Integracja rodziny a wiedza o małżeństwie u młodzieży*, Lublin 2001; J. Nagórny, *Płciowość ludzka – z perspektywy chrześcijańskiego personalizmu*, w: *Płciowość ludzka w kontekście miłości. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, M. Pokrywka, Lublin 2007, s. 19-117; *Między kryzysem w rodzinie a kryzysem rodziny*, red. J. Kupny, M. Łuczak, Katowice 2011.

²⁸ Por. J. Gocko, *Kościół obecny w świecie – posłany do świata*, Lublin 2003, s. 366-386; S. Budzik, *Troska Kościoła o zbawienie*, w: *Wspólnota Kościoła a jedność Europy*, s. 77-82; Z. Glaeser, *Równość mimo hierarchii*, w: *Wspólnota Kościoła a jedność Europy*, s. 148-151.

tu o ukazywanie świata Objawienia Bożego przede wszystkim przez miłość²⁹. Personalizm chrześcijański dba o zachowanie zasady dobra dla osoby. Humanizm chrześcijański wskaże uzasadnienie takiej, a nie innej działalności, podejmowanej w określonych warunkach historycznych ze względu na dobro osoby ludzkiej w zakresie indywidualnym i uniwersalnym.

ZASADY: UWZGLĘDNIENIE ZMIENNYCH UWARUNKOWAŃ ANTROPOLOGICZNYCH, UNIWERSALNY CHARAKTER DOBRA INDYWIDUALNEGO

Perspektywa personalizmu uniwersalistycznego w ujęciu humanizmu chrześcijańskiego przyjmuje dwie zasady: uwzględnienie zmiennych uwarunkowań antropologicznych oraz uniwersalny charakter dobra indywidualnego.

Zasada uwzględnienia zmiennych uwarunkowań antropologicznych zwraca uwagę na specyfikę i poziom percepcji odbiorcy przekazu według podziału na wiek i różny etap dojrzałości osobowej, typ formacji oraz formy oddziaływania. Warunki związane z wiekiem i dojrzałością osobową uwzględniają potrzeby każdego etapu życia ludzkiego – od wieku dziecięcego i młodzieńczego, poprzez dojrzałość aktywną społecznie i zawodowo, do dojrzałości wieku emerytalnego. Typ formacji uwzględnia potrzebę pogodzenia indywidualnego poziomu dojrzałości religijnej z odpowiedzialnością osoby za pielęgnowanie i rozwój dobra społecznego. Z tego względu praktyka eklezjalna wyspecjalizowała się na gruncie katechezy podstawowej. Do tego obszaru należą także wysiłki skierowane na tworzenie odpowiednich warunków do przeżycia doświadczenia religijnego oraz podejmujące wyzwania związane z masowym oddziaływaniem ewangelizacyjnym. W tym zakresie aktywności eklezjalnej powstają także różne opracowania specjalistyczne wspomagające dialog interdyscyplinarny teologii z innymi dziedzinami (np. etyka policji). Formy oddziaływania są wypracowywane ze względu na upodobania osobiste i środowiskowe, a także potrzeby mediacyjne oraz informacyjne. Ten aspekt uwzględnia program nauki wiary, dialogi środowiska kościelno-teologicznego z innymi oraz zaspokajanie wyższych i wyspecjalizowanych potrzeb duchowych i religijnych (np. sztuka, publikacje, miejsca kultu religijnego).

Uniwersalny charakter dobra indywidualnego oznacza promocję treści wskazujących na dobro osobowe, rozumiane jako dobro jednocześnie indywidualne i wspólne³⁰.

²⁹ Kwestia zawarta w myśli humanistycznej ks. Wincentego Granata. Zob. szczegółowe opracowanie: K.A. Parzych-Blakiewicz, *Teologia historiozbawcza*, s. 120-124.

³⁰ Teologia zawiera pojęcie kultury i cywilizacji miłości. Zob. E. Sakowicz, *Promocja kultury i cywilizacji miłości*, w: *Wspólnota Kościoła a jedność Europy*, s. 239-244.

SYNTEZY: PROMOCJA WARTOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKICH Z UWZGLĘDNIENIEM KONTEKSTU KULTUROWO-HISTORYCZNEGO

W zakresie promocji chrześcijańskich wartości humanistycznych humanizm chrześcijański oparty na systemie personalistycznym przygotowuje syntezę teologiczną (dogmatyczną, moralną, pastoralną, katechetyczną, a także liturgiczno-formacyjną). Intencją prac syntetyzujących jest wykorzystanie osiągnięć badawczych z dziedziny teologii w programach edukacyjnych (na poziomie szkolnym i akademickim) oraz ewangelizacji medialnej i formacji parafialnej.

Istotną współcześnie kwestią teologiczną należącą do obszaru humanizmu chrześcijańskiego są treści promujące wartość czystości seksualnej, poczętego życia ludzkiego, wyjaśniające godziwość i właściwe przeżywanie płciowości oraz pomagające pokonać trudności związane z naruszeniem praw osoby do godziwego i właściwego przeżywania płciowości.

* * *

Artykuł przedstawia poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o komplementarność personalizmu i humanizmu chrześcijańskiego. Składa się z trzech części: Źródła i aspekty antropologiczne dotyczące humanizmu chrześcijańskiego; Osoba i podmiot jako kategoria badawcza; Humanizm chrześcijański w systemie personalistycznym. Humanizm chrześcijański określony został jako postawa poznawcza i praktyczna, oparta na założeniach personalistycznych oraz uwzględniająca warunki historyczno-zbawcze. Pozwoliło to na stwierdzenie, że sensem humanizmu chrześcijańskiego jest promocja wartości chrześcijańskich z uwzględnieniem kontekstu kulturowo-historycznego.

PERSONALISTIC BASES OF THE CHRISTIAN HUMANISM. THE OUTLINE OF THE PROBLEMS

Summary

The article describes the quest of answer to the question for the complementarity of the personalism and Christian humanism. It consists of parts: Sources and anthropological aspects about the Christian humanism; Person and subject as the exploratory category, Christian Humanism in the personalistic system. The Christian humanism was defined as the cognitive and practical attitude based on foundations personalistic, and taking into consideration historico-salvific conditions. This permitted the statement that a purport of the Christian humanism was the promotion of Christian values with the regard of the context cultural-historic.